

*Крючкова І.В., канд. екон. наук
Інститут економічного прогнозування НАН України*

ВІДТВОРЮВАЛЬНІ МАКРОСТРУКТУРНІ ПРОЦЕСИ: ЗАПОЧАТКУВАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТА ПРОГНОЗ НА 2002 РІК

Для постсоціалістичних економік характерною рисою трансформаційної кризи стали суттєві скривлення в первинних та наявних доходах інституційних секторів економіки, що стало макроструктурним чинником економічного занепаду. Серед причин деформацій – наслідкування інституційної нерозвиненості, відставання зі створенням системи захисту інтересів учасників ринку і держави, яка так і залишилася монополістом у вирішенні питання розподілу та перерозподілу доходів. Стаття присвячена порівняльному аналізу і прогнозу структурних зрушень у ВВП за доходами та ступеня їх гармонізації і наближення до визначеної автором норми для України.

Однією з ключових проблем розвитку економіки України у 2001 та в 2002 рр. є гармонізація секторних пропорцій у формуванні первинних та наявних доходів та створення збалансованої моделі економічного розвитку з достатнім рівнем та високою ефективністю капіталоутворення на новій технологічній основі. Інституційна слабкість України доповнюється негативним впливом тіньової економіки, де формується значна частка доходів середнього класу населення, і відбувається відстоювання економічних інтересів шляхом вузького лобіювання рішень виконавчої та законодавчої влади. В таких умовах саме державне регулювання стає основою врівноваження інтересів інституційних секторів економіки. Той факт, що прийняття Податкового Кодексу з усуненням недоліків нині діючої податкової системи тривалий час затримується, свідчить про слабкість держави у вирішенні цієї вкрай важливої проблеми.

Головними чинниками деформаційних змін у структурі ВВП за доходами стали помилки в системі макроекономічного державного регулювання протягом всіх кризових років, особливо у 1993 та в 1994 рр., коли в умовах гіперінфляції відбулися: скорочення реального наявного доходу підприємств і населення (відповідно на 75 та 55 %) і повне знецінення накопичених ними за попередні роки заощаджень, які в будь-якій країні є основою функціонування фінансових ринків.

Системною хворобою економіки і довгостроковим чинником блокування економічного розвитку та проведення грошової приватизації вітчизняними інвесторами став дефіцит обігових коштів підприємств. Макроструктурні деформації в розподіленні доходів між секторами економіки знаходяться лише на шляху до оптимізації і нині залишаються стримуючим чинником створення макроструктурного підґрунтя стабільного економічного розвитку України.

За період з 1996 по 1999 рр. включно Уряду не вдалося оздоровити макроструктурну ситуацію, яку було погіршено внаслідок проведення недалекоглядної політики надмірного державного зовнішнього запозичення, що стало причиною продовження політики жорсткого оподатковування. У 2000 р. та в I півріччі 2001 р. цей процес вдалося дещо вгамувати – **бездефіцитний бюджет, відмова від проведення заліків щодо погашення заборгованості перед бюджетом та реструктуризація зовнішніх боргів розрядили фінансову атмосферу**.

Дослідження структури ВВП за доходами в розвинутих країнах світу свідчить про їх відносну стабільність протягом багатьох років. Так, у структурі ВВП за доходами в країнах OECD частка оплати праці в останнє десятиріччя в середньому обчисленні коливається між 50 та 52,6 %, частка чистих податків у різних країнах 7–13 %, чистого прибутку – близько 22 відсотків¹.

Серед розвинутих країн найнижчий рівень чистих податків та найвищий рівень оплати праці спостерігаються у США та в Японії. Тобто в цих країнах на самому першому етапі розподілення доходів у “вигідніших” позиціях знаходиться сектор домашніх господарств, що на етапі перерозподілу доходів дозволяє державі отримати досить великі прямі податки з населення.

Для порівняння – в Україні в період гіперінфляції 1993–1994 рр. рівень оплати праці знизився до позначки нижче 39 % від ВВП; в 2000 р. він становив 44,9 відсотка. Водночас рівень чистих податків протягом усіх кризових років був надзвичайно високим. У 1996 р. він досяг майже 22 % ВВП, у 2000 р. знизився лише до 17,5 % (табл. 1). Реакцією населення на скорочення оплати праці стало зростання доходів від власного підсобного господарства, що частково проявилось в збільшенні рівня змішаних доходів домогосподарств: з 6 % у 1993 р. до 14,2 % у 2000 р. (оцінка).

Таблиця 1

Зміни в структурі ВВП за доходами в Україні*, % до ВВП

	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000**
ВВП за доходами	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Оплата праці	58,8	38,5	39,7	43,5	47,8	48,6	48,0	44,3	44,9
Чисті податки	-3,4	7,6	17,3	19,1	21,9	19,4	19,3	17,6	17,5
Валовий прибуток, змішаний дохід	44,6	54,0	43,0	37,4	30,3	32,0	32,7	38,9	38,5
у тому числі домашніх господарств	8,8	6,0	7,5	6,3	11,5	12,2	12,2	13,5	14,2

*Розраховано за даними [2].

** За даними [3].

Слід зазначити, що в розвинених країнах світу структурні розбіжності в первинних доходах практично нівелюються в структурах наявних доходів, де прямі та непрямі податки взаємокомпенсуються. Тобто в країнах із високим рівнем непрямих податків доходи держави мають високий рівень на етапі

¹ Розраховано за даними [1].

формування первинних доходів (чисті податки), а в країнах, де робиться акцент на прямих податках (США, Японія), в первинних доходах вагомішу частку складають домашні господарства та підприємства [4]. Проте вже в структурі валових наявних доходів розподіл національного “пирога” стає схожим для усіх розвинутих країн. Наприклад, у Німеччині валові наявні доходи підприємств (10–11 %) є достатніми не лише для покриття споживання основного капіталу, але й формування позитивних чистих заощаджень, наявні доходи населення (69–70 %) досить вагомо перевищують його споживацькі потреби і дозволяють значну частку наявного доходу заощаджувати; наявні доходи фінансових корпорацій – 1 %, державного сектора – 19 % – забезпечують фінансування індивідуальних та колективних послуг, однак заощадження в секторі як, правило від’ємні.

В Україні низький рівень первинних доходів підприємств та оплати праці призвів до деструктивних наслідків у формуванні секторної структури наявних доходів (табл. 2).

Таблиця 2

Валові наявні доходи інституційних секторів економіки в Україні, % до ВВП

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ВВП – всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Валовий наявний дохід	104,6	100,2	97,8	99,99	99,6	99,9	100,4	100,6	98,5
у тому числі по секторах:									
нефінансовий	17,8	26,0	13,3	9,5	4,8	2,2	5,9	4,5	6,4
фінансовий	1,6	3,3	9,0	6,6	1,0	0,9	0,8	1,3	1,5
ЗДУ	12,8	15,9	24,3	34,5	37,4	38,0	33,8	33,6	31,7
домашніх господарств	70,1	50,9	47,2	45,4	51,3	54,3	56,4	58,2	55,7
НКО	2,4	4,1	4,1	4,1	5,1	4,5	3,5	3,1	3,3

Розраховано за даними [див. 2].

З даних (див. табл. 2) видно, що протягом 1991–1999 рр. відбувся значний перерозподіл наявних доходів на користь сектора загального державного управління – з 12,8 % в 1991 р. до 38 % у 1996 р. із поступовим зниженням до 31,7 % в 1999 році. Рівень наявних доходів населення зменшився з цілком достатнього рівня 70,1 % в 1991 до низького – 45,4 % в 1994 і 55,7 % у 1999 році. Найбільш деструктивного характеру набуло зниження рівня наявних доходів, а відтак і заощаджень, у секторі нефінансових корпорацій, який в 1996 р. склав лише 2,2 % від ВВП, тобто на багато років сектор позбавився можливості самовідтворення виробництва (чисті заощадження стали від’ємними), і чиста заборгованість перед іншими секторами економіки перетворилася на так звані “власні” інвестиційні ресурси².

Наслідком цього стали порушення процесів відтворення ВВП в країні в цілому, кризові явища у платіжній системі. В Україні зросла до високого

² Для порівняння: в Російській Федерації розподіл наявних доходів за секторами економіки є менш деформованим. У 1998 р. він був таким: нефінансові корпорації – 17,7 %; домогосподарства – 57,8 %; ЗДУ – 21,8 % (розраховано за даними [5]).

рівня розбіжність між нарахованими та фактично перерахованими податками до бюджету та позабюджетних фондів, оскільки суб'єкти економіки, де розподіл податкового тиску є вкрай нерівномірним та важким, не були здатні їх повноцінно сплачувати.

Так, незалежно від систематичного списання боргів перед бюджетом, динаміка кредиторської заборгованості була наростаючою впритул до 2000 року. Лише в 2001 р. ситуація змінилася на краще, проте навіть падіння кривої кредиторської заборгованості перед бюджетом не призвело до адекватного скорочення державного боргу перед платниками податку.

Враховуючи залежність секторного розподілу доходів від рівня життя та необхідність оздоровлення системи платежів у найближчі роки секторна структура валових наявних доходів повинна гармонізуватися на наступних рівнях: домашні господарства – 71 %, нефінансові корпорації – 11 %, фінансові корпорації – 1 %, НКО – 2 %, ЗДУ – 15 відсотків.

Отже, назріла необхідність вже на етапі формування первинних доходів досягти зростання рівня валового прибутку нефінансових корпорацій до 24 %, рівня первинних доходів домашніх господарств, включаючи змішані доходи, до 65 % із одночасним скороченням частки нарахованих чистих податків сектора загального державного управління до 11 відсотків. Після нещодавнього скорочення рівня податків на виробництво (за рахунок ліквідації чорнобильських, інноваційних та дорожніх внесків) такі перетворення залежать у першу чергу від ПДВ, ставку по якому доцільно знизити та диференціювати за видами товарів, особливо споживчих.

Структурні перетворення в первинних доходах інституційних секторів економіки, у свою чергу, призвели б до збільшення рівня наявного доходу відповідних секторів економіки у валовому наявному доході з подальшим ростом та відновленням рівня національних заощаджень та їхньої капіталізації.

У I півріччі 2001 р., за нашими оцінками, тривали започатковані в 2000 р. деякі позитивні зміни в розподілі первинних доходів за секторами економіки. Так, сукупні первинні доходи домашніх господарств, що включають оплату праці та змішаний дохід, зростали із темпами, що перевищували реальні темпи росту ВВП.

Фактично отримані грошові доходи по статті “Заробітна плата” балансу грошових доходів та витрат населення зросли як у результаті росту середньої заробітної плати, так і погашення боргів минулих періодів, що забезпечило збільшення фактично отриманих грошових доходів населення (за 7 місяців 2001 р. на 22,2 % у порівнянні з 5,8 % в аналогічному періоді 2000 р. – рис. 1) та продовження активізації споживчого попиту та виробництва товарів народного споживання.

Так, на кінець травня 2001 р. у порівнянні із груднем 2000 р. заборгованість за заробітною платою зменшилася на 9 %, хоча і залишалася ще досить значною – 4489,3 млн. гривень. Заборгованість працівникам бюджетних установ теж знизилася, склавши на кінець травня 2001 р. 143,2 млн. грн. (на початок року – 262,1 млн. грн.).

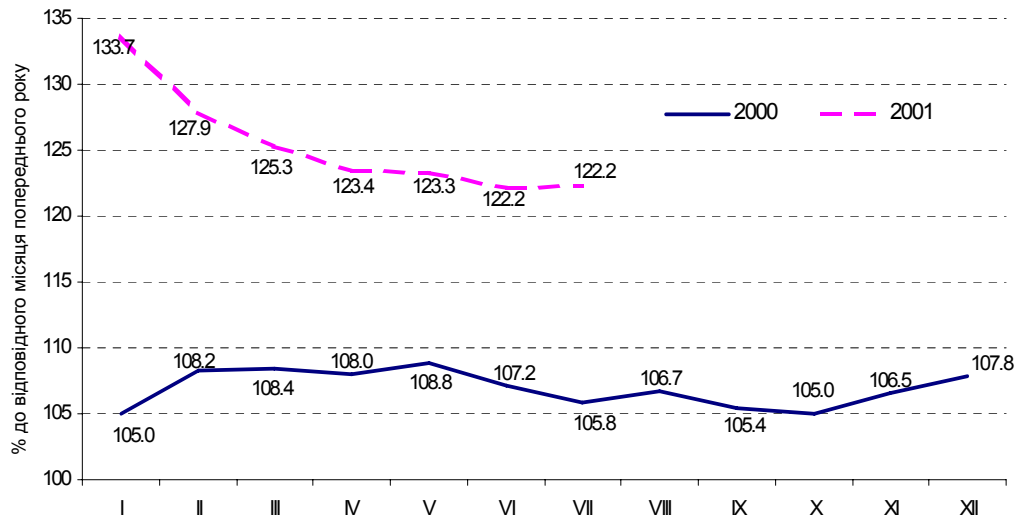

Рис. 1. Індекс реальних доходів населення

Розраховано за даними [6].

Індексація заробітної плати дозволила збільшити рівень заробітної плати з 25,2 % до 28,4 % до ВВП, що в свою чергу вплинуло на рівень оплати праці у ВВП.

Разом із виплатами боргів по заробітній платі, зростання фактично отриманої заробітної плати стало чинником подальшої активізації споживчого попиту широких верств населення, із продовженням позитивної тенденції зростання виробництва вітчизняних товаровиробників. Тобто державне регулювання первинних доходів відбувалося досить активно в бік збільшення доходів домогосподарств.

За попередніми оцінками та з урахуванням запланованих індексацій пенсій та заробітних плат працівників бюджетних установ (що має опосередковано вплинути і на ріст заробітної плати в недержавних підприємствах), а також із врахуванням започаткування в поточному році процесу скорочення рівня безробіття в 2001 р. рівень оплати праці в структурі ВВП за доходами має зрости з 44,9 % до 46,1 %, а в 2002 р. – піднятися ще на один відсотковий пункт. При цьому реальні індекси зростання оплати праці становитимуть відповідно 109,3 та 106,7 відсотка.

Одним із найважливіших індикаторів-провісників коливань економічної кон'юнктури в Україні залишаються зміни у первинних доходах нефінансових корпорацій (підприємств), від яких разом із сальдо інших доходів (за результатами міжсекторних перетоків вторинних доходів та трансфертів) залежить їхня плато- та кредитоспроможність, а також інвестиційна активність. У 2000 р. відбулося незначне зростання реального валового прибутку нефінансових корпорацій темпами, значно меншими за ріст ВВП, що призвело до зменшення рівня їх первинних доходів до 21 % ВВП (за

попередніми оцінками). Позитивним результатом розвитку економіки в 2000 р. було значне (у 7 разів) скорочення збитків та зростання прибутку (у 2 рази) в сільському господарстві, що відбулося за рахунок зменшення цінового диспаритету, нагромадженого за кризові роки. Фінансові результати роботи галузі сільського господарства покращили загальні показники по нефінансових корпораціях.

Водночас в окремих галузях економіки теж спостерігався значний приріст фінансових результатів, а також реальне зростання прибутку прибуткових підприємств у економіці в цілому (рис. 2) та в промисловості зокрема (рис. 3), що вплинуло на ріст депозитів підприємств. Протягом 2000 р. мало місце реальне зростання депозитів нефінансових корпорацій на 32,6 %: на 39,6 % в національній валюті та на 18,9 % – у ВКВ; розраховано за даними [7].

Оскільки процеси зміни депозитів та кредитів взаємозалежні один від одного, то за 2000 р. відбулося реальне зростання кредитування нефінансових корпорацій на 48,5 % (на 52,3 % в національній валюті та 43,5 % у ВКВ). Такі сигнали фінансових ринків стали індикаторами подальших позитивних кон'юнктурних змін.

Однак, незважаючи на це, **русло власних фінансових потоків в реальному секторі економіки все ще залишилося вузьким, тому саме перерозподіл кредитних ресурсів на користь підприємств став одним із головних виробничих чинників економічного росту в 2000 р., який разом із інвестиційним дозволив підприємствам відреагувати на зростаючий попит.**

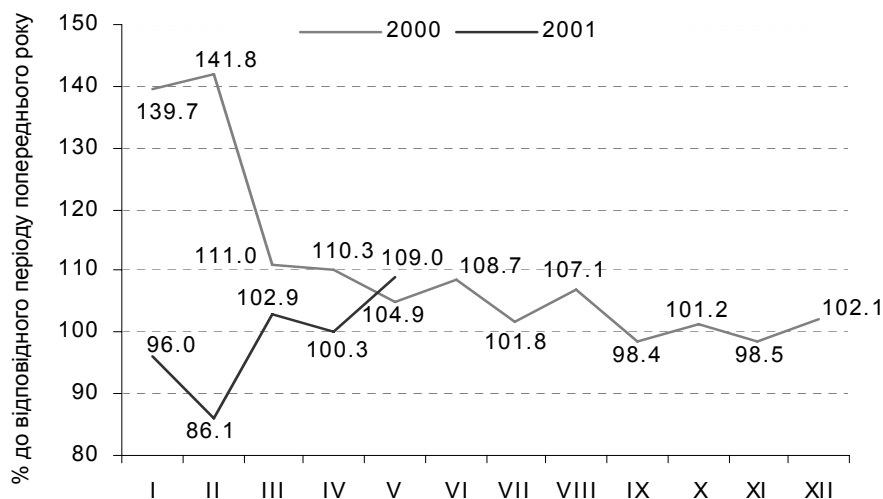

Рис. 2. Індекс реального прибутку прибуткових підприємств

Розраховано за даними [8].

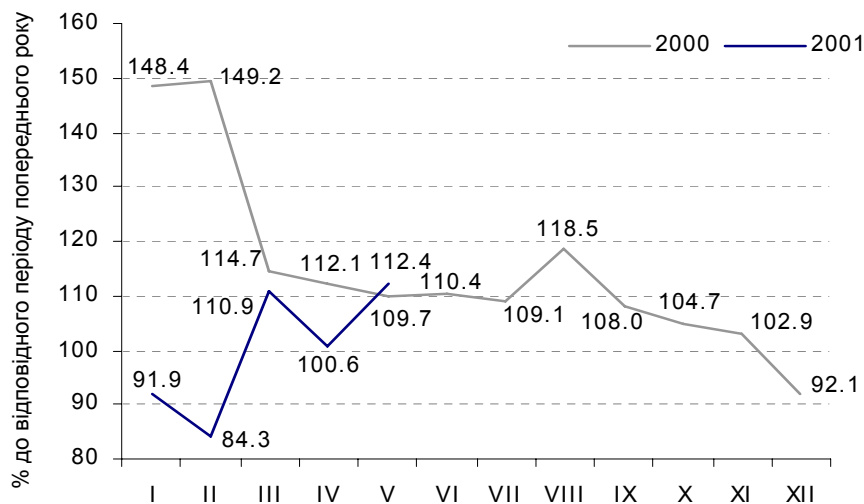

Рис. 3. Індекс реального прибутку прибуткових підприємств промисловості

Розраховано за даними [див. 8].

Ситуація поточного року дещо поліпшилася внаслідок збільшення темпів зростання реальних обсягів депозитів суб'єктів господарювання в порівнянні із минулорічними на той же період. Ріст депозитів підприємств є опосередкованим індикатором зростання їх заощаджень, з однієї сторони, і розширення бази кредитування – з іншої. Якщо в I півріччі 2000 р. ріст реальних депозитів суб'єктів господарювання становив 14,6 %, а ріст обсягів реального кредитування – 21 %, то у поточному році ситуація дещо змінилася. Темп зростання реальних депозитів збільшився до 15,1 %, а темп кредитування суб'єктів господарювання був значно вищим і становив 27,2 відсотка. Розширення розбіжностей в динаміці депозитів та кредитів підприємств, із деяким відставанням заощаджень підприємств у порівнянні з їх кредитуванням сигналізує про ймовірні негаразди із поверненням кредитів, або злам тенденції росту кредитування реального сектора економіки в майбутньому.

Зниження цінової конкурентоспроможності економіки України протягом 2000 р. та I півріччя 2001 р. не стало негативним чинником зменшення експорту або погіршення фінансових результатів експортерів, оскільки в травні їх прибутки стрімко підскочили. Після серпневої кризи 1998 р. до кінця 1999 р. цінова конкурентоспроможність економіки України зросла на 43,5 відсотка. Протягом 2000 р. та першої половини 2001 р. вона неухильно знижувалася, зберігаючи перевищення докризового рівня лише на 14,9 % (рис. 4.). Тобто, за умови подальшого закріплення даної тенденції зниження рівня конкурентоспроможності стає неминучим. У разі реалізації сценарію активного закріплення гривні (який декларує Рада Національного банку України, проголошуючи, що

“найоптимальніший до кінця 2001 р. курс може скласти 5 грн. за 1 дол. США”), цінова конкурентоспроможність економіки України вийде на рівень липня 1998 р. вже в поточному році. Водночас фінансовий результат головної експортної галузі – чорної металургії – залишився позитивним, хоча і значно меншим, ніж в аналогічному періоді 2000 року.

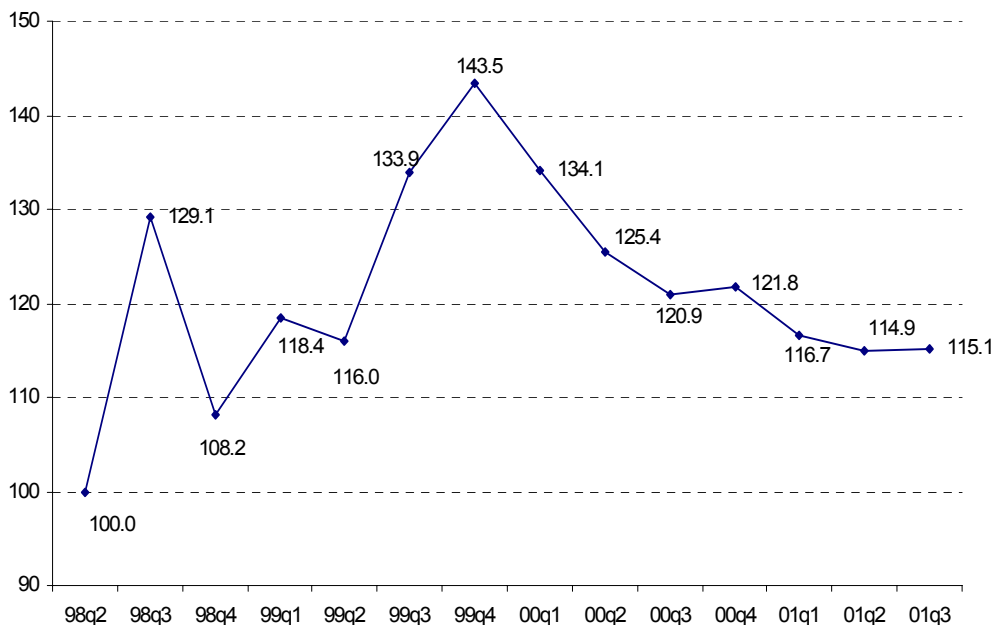

Рис. 4. Рівень цінової конкурентоспроможності України (1998:2) = 100

Розраховано за методикою відділу моделювання та короткострокового прогнозування Інституту економічного прогнозування НАН України.

Якщо детальніше проаналізувати зміни ситуації у експортерів, то на початку року тут спостерігалися дві взаємопротилежні тенденції: зростання експорту та випуску в експортоорієнтованих галузях – з однієї сторони, а з іншої – погіршення їх фінансових результатів, особливо на початку року. Дійсно, в галузі чорної металургії протягом I кварталу 2001 р. в порівнянні з відповідним періодом 2000 р. експорт товарів зріс майже на 11 %³, приріст виробництва по галузі металургія та оброблення металу за I квартал становив 17,3 відсотка. Водночас збитки галузі зросли на 60 %, а прибутки скоротилися на 35 %, що призвело до майже двократного скорочення балансового прибутку за підсумками I кварталу. При цьому чисто зовнішній ціновий чинник не став причиною погіршення фінансових результатів роботи галузі.

Так, не дивлячись на те, що у I кварталі 2001 р. у порівнянні з відповідним періодом 2000 р. мало місце відносне падіння експортних цін по окремих видах металопродукції (середня ціна однієї тони експорту прокату заліза та нелегованої

³ Розраховано за даними [9].

сталі шириною не менше 600 мм, гарячекатаної неплакованої – з 189,2 до 158,7 дол. США; холоднокатаної – з 252 до 220 дол. США), середньозважена ціна тони експорту основних видів металопродукції зросла на 7 відсотків. Отже, експортний чинник як за фізичними обсягами (які зросли навіть за умови падіння цінової конкурентоспроможності економіки), так і за цінами мав покращити фінансові результати галузі, тому їхнє фактичне погіршення поки що не пов'язане зі зміною цінової конкурентоспроможності.

Ситуація із внутрішніми цінами цього року теж складалася на користь експортерів, оскільки ціни в паливній галузі зменшилися, а в електроенергетиці зросли значно менше, ніж у чорній металургії, хімічній та нафтохімічній промисловості та в машинобудуванні і металообробці. Цьогорічні цінові події є наслідками минулорічних подій, коли ціни в паливній та енергетичній галузях зросли відповідно на 32,5 та 32,5 %, а в чорній металургії, машинобудуванні і в хімічній та нафтохімічній промисловості відповідно на 40,7; 27,5; 25,6 відсотка.

Різке покращання фінансових результатів експортних галузей у травні ілюструє наявність резервів у збереженні високих темпів зростання і відсутність негативного впливу укріплення гривні.

У I півріччі 2001 р. нефінансові корпорації отримали вигреш не тільки від економічного зростання як такого, але й від взаємовідносин із рештою світу за рахунок як цінових, так і структурних змін у зовнішній торгівлі. Так, зміни в структурі торгівлі мінеральними продуктами, де відбулося своєрідне заміщення газу та продуктів нафтопереробки нафтою, привели до суттєвого скорочення негативного сальдо по цій товарній позиції.

Одним із значущих індикаторів структурних змін у ВВП за секторними доходами є рівень чистих податків сектора ЗДУ, який в Україні у 2–3 рази перевищує відповідний показник розвинутих країн. У 2000 р. він дещо зменшився (з рівня 17,6 %, що спостерігався в 1999 р. до 17,5 % у 2000 р.), але недостатньо – з огляду на деструктивний вплив завищеного рівня непрямих податків на фінансові потоки між секторами економіки. У I кварталі 2001 р. чисті податки змінювалися під впливом протилежних чинників. З одного боку, обсяги нарахованих податків зростали за рахунок росту споживчих грошових витрат населення темпами, вищими за зростання ВВП, а також високих інвестиційних витрат підприємств, складовими яких є нарахований ПДВ. З іншого боку, ріст експорту (з нульовою ставкою ПДВ) і зменшення імпорту справляли негативний вплив на обсяги непрямого оподаткування. Через суттєвіший вплив останнього чинника рівень чистих податків у I кварталі 2001 р. зменшився в порівнянні із відповідним періодом 2000 р. і становив 16,5 % на противагу 17,6 % в 2000 році. Річний рівень чистих податків у 2001 р. очікується нижчим за попередній рік – 16,5 відсотка.

За нашими оцінками, у 2001 р. відбудеться деякий перерозподіл первинних доходів на користь населення та нефінансових корпорацій, але це кардинально не вирішує проблеми достатнього формування власних обігових коштів підприємств. За прогнозними оцінками, в разі збереження діючого за-

конодавства з оподаткування ПДВ у 2002 р. рівень чистих податків зафіксується в межах 16,7 % від ВВП. Будь-яке зменшення ставки оподаткування призведе до перерозподілу первинних доходів на користь нефінансових корпорацій, що в свою чергу позитивно вплине на платіжну систему та скорочення недоїмки по податкових надходженнях до бюджету.

Зміни у секторному перерозподілі первинних доходів та у взаємних перетоках фінансових ресурсів (включаючи обмін трансфертами) призвели в 2001 р. до змін у структурі наявного доходу секторів економіки.

За нашими оцінками, у I півріччі 2001 р. у порівнянні з відповідним періодом 2000 р., цілеспрямована політика Уряду щодо доходів домогосподарств, а також деяких змін в оподаткуванні підприємств привела до таких наслідків:

- наявний (нарахований) дохід домашніх господарств зріс як у реальному обчисленні, так і за їх рівнем у валовому наявному доході;
- реальні первинні доходи сектора ЗДУ та наявний дохід (з урахуванням відтоку поточних трансфертів) скоротився як в реальному обчисленні, так і за рівнем у валовому наявному доході держави, водночас реальні бюджетні надходження (що включають значно ширший спектр складових у порівнянні із первинними та наявними доходами сектора ЗДУ) зросли;
- наявний дохід фінансових корпорацій зменшився;
- наявний дохід нефінансових корпорацій зріс, однак недостатньо для самофінансування відтворення виробництва.

На рівень наявного доходу домашніх господарств продовжують суттєво впливати доходи від власного виробництва та обсяг соціальних трансфертів. Водночас, за даними обстежень домогосподарств, починаючи з 2000 р. у структурі доходів намітилася тенденція скорочення питомої частки натуральних доходів у результаті погашення боргів по пенсіях та заробітній платі, що поповнило сімейні бюджети. У I півріччі 2001 р. рівень середньої реальної пенсії, так само як і реальної заробітної плати, підвищилися.

Фактично отримані населенням пенсії та допомоги за підсумками 5 місяців 2001 р. у реальному обчисленні збільшилися на 5 %, однак їх рівень відносно ВВП трохи знизився (з 12 до 11,5 %). Водночас у 2000 р. навіть погашення боргів не компенсувало пенсіонерам реального зменшення отримуваних пенсій⁴.

Щодо наявних доходів підприємств, то в I півріччі 2001 р. не відбулося кардинальних зрушень в їх рівні відносно ВВП. Опосередковано це проявилось через такий індикатор, як рівень балансового прибутку у ВВП. Якщо за 5 місяців поточного року його рівень склав 7,6 % ВВП, то в 2000 р. – 6,8 відсотка. Водночас, за цей же період підвищився рівень податку на прибуток підприємств – з 4,6 до 4,9 % від ВВП, а кредиторська заборгованість перед бюджетом скоротилася (за 5 місяців більше ніж на 3 млрд. грн.).

Таким чином, за нашими оцінками, у I півріччі 2001 р. у порівнянні з відповідним періодом 2000 р. головний перерозподіл первинних та наявних доходів відбувся між сектором ЗДУ та сектором домашніх господарств на

⁴ Розраховано за даними [див. 6].

користь останніх, що активізувало споживчий попит населення та розвиток відповідних галузей економіки. Зріс, однак ще залишається низьким рівень первинних та недостатньою мірою зріс рівень наявних доходів сектора нефінансових корпорацій.

У 2001 та і 2002 рр. можна очікувати на позитивні макроструктурні зміни у напрямку гармонізації макроекономічних пропорцій, що відповідним чином справить оздоровчий ефект на всі економічні процеси. В першу чергу це стосується посилення рівня первинних та наявних доходів нефінансових корпорацій.

Зважаючи на перебування України в стадії виходу з кризи, важливою умовою економічного зростання є наступна послідовність росту первинного та наявного доходу за секторами економіки. Найбільше зростання доходів має бути забезпечено в секторі нефінансових корпорацій, оскільки підприємства повинні мати фінансові ресурси для забезпечення економічного обороту не тільки поточного року, а й для нагромадження інвестицій на оновлення виробництва в наступні роки, кредитування яких поки що обмежено (переважають короткострокові кредити).

Наступним в ієрархії зростання реального первинного та наявного доходу залишається сектор домашніх господарств. Збільшення реального наявного доходу населення забезпечить збереження тенденції зростання попиту на споживчі товари і росту їх пропозиції на внутрішньому ринку (інвестування у виробництво споживчих товарів було найпотужнішим в останні роки).

Найменшими темпами мають зростати доходи фінансових корпорацій та сектора ЗДУ (з підвищенням ефективності їх використання), що гармонізує загальну секторну структуру наявного доходу.

Відносний перерозподіл доходів країни на користь нефінансових корпорацій та домашніх господарств відбудеться за умови зниження рівня нарахованих первинних та наявного доходів сектора ЗДУ та відносного зменшення прямого оподаткування.

Темпи зростання валового прибутку та наявного доходу нефінансових корпорацій у 2001 р. може становити відповідно 8,5 та 11,7 %, а в 2002 р. – 9,5 та 12 відсотків. Це буде одним із найважливіших результатів макроекономічних змін 2001 р. та 2002 р., оскільки сприятиме укріпленню процесу виходу економіки на траєкторію стабільного економічного зростання в наступні роки.

У разі зменшення рівня оподаткування доходів громадян протягом 2002 р. можна очікувати деякого перерозподілу у наявних доходах на користь домашніх господарств. Все це має забезпечити стабільне зростання споживчого попиту та приріст заощаджень населення, що в свою чергу впливатиме на збільшення ресурсної бази комерційних банків і зниження кредитних ставок.

Серед основних напрямків макроструктурної політики Уряду в 2001–2002 рр., на нашу думку, мають бути:

зменшення (щодо ПДВ – диференціювання ставок) та урівноваження по платниках податків рівня оподаткування з пріоритетною метою забезпе-

чення зростання фінансових заощаджень підприємств із відповідним ростом їх обігових коштів та обсягів інвестицій за рахунок власних джерел;

підтримка подальшого випередження зростання наявних доходів населення та відповідного розширення внутрішнього ринку та заощаджень населення шляхом змін в оподаткуванні, систематичній індексації пенсій та заробітної плати працівників бюджетних установ;

проведення моніторингу впливу змін цінової конкурентоспроможності економіки України та розігріву споживчого попиту та зовнішньоторговельний баланс, стан фінансових ринків та прибутковість експортоорієнтованих підприємств;

використання інфляційного фону та розвитку конкуренції (за умови профіциту бюджету) для міжгалузевого перерозподілу прибутків та ринкового вирівнювання рентабельності окремих підприємств та галузей економіки, а також для розширення обсягів кредитування реального сектора економіки;

ліквідація заборгованості перед бюджетними організаціями та підвищення ефективності загальної системи управління бюджетними ресурсами.

Література

1. *National Accounts. Detailed table 1981–1993 OECD*, 1995. – 593 p.
2. *Система національних рахунків України за 1991–1999 роки*. – К.: Держкомстат України, 2001. – 361 с.
3. Валовий внутрішній продукт України за 2000 р. (попередні дані) / *Експрес-інформація Держкомстату України за 2000 р. – 2001*. – 8 с.
4. *World Development Indicators. The World Bank*, 2001. – 396 p.
5. Белоусов А.Р., Абрамова Е.А. Интегрированные матрицы финансовых потоков (методический и инструментальный подходы) // *Проблемы прогнозирования*. – 1999. – № 6.
6. *Грошові доходи та витрати населення України* / *Експрес-інформація Держкомстату України за січень–травень 2000 р.; січень–травень 2001 р.*
7. *Бюлетень Національного банку України*. – 2000. – №№ 1–12; 2001. – №№ 1–5.
8. *Фінансові результати підприємств та організацій* / *Експрес-інформація Держкомстату України за січень–травень 2000 р.; січень–травень 2001 р.*
9. *Зовнішня торгівля України товарами* / *Експрес-доповідь Держкомстату України за січень–травень 2000 р.; січень–травень 2001 р.*